
Miklóssy Endre

KÉP AZ ESZKATOLÓGIÁRÓL

(Meggyesi Tamás: *Lány egyszarvúval. Barangolások egy ősi mitológéma nyomában. Pallas Kiadó, 2001. Budapest.*)

A görög *eszkatológia* szó a végső dolgokat jelenti, mondhatjuk a világra vonatkozó ismeretek lényegét. Az utóbbi két-három évszázad ezt a feladatot az úgynevezett „pozitív ismeretek” számára tartotta fenn, az érzékelt valóság, a tudományos ismeretszerzés és a logikus gondolkodás hármasságának. Ma úgy tűnik, hogy a világunk mindazzal, amit ennek alapján berendezett, valóban közelebb került a Véghez. Anélkül, hogy a végső dolgok ismeretéhez is közelebb került volna. Ez a világvég sehogyan se tud szembe nézni a saját alapjaival, és bizonyíthatatlan, sőt nyilvánvalóan téves előfeltevésekre kell támaszkodnia. Nem tudja leírni azt, hogy mi tartja össze a világnak az általa leírt részeit. Nem ismeri mindazt, ami a történéseit meghatározza. Semmit se mond arról a szubjektumról, aki ezt a világot ismerni és alakítani próbálja.

A tudományra alapozott világvég kidobta a „sors” fogalmát, és az „okság” fogalmával helyettesítette – mondja Loszev, orosz vallásfilozófus – csakhogy ettől még változatlanul megmaradt a „sors”, a magyarázatára szolgáló világvég viszont széthullott. A logika segítségével megismerhetők okokról beszélünk, azzal a feltevéssel, hogy urai vagyunk vagy lehetünk a világnak Ez a Tudomány. Ám egyszersmind zavaros képeket hozunk elő a tudatalattinkból, hogy a mégsem uralható sorsot megmagyarázzuk. Ez a Babona.

„Flectere superos non possim Acheronta movebo” – a lélekgyógyász Freud a XX. század elején ezt a vergiliusi mondatot választotta életműve mottójául. „Nem tudván a fentieket megindítani, megmozdítom majd az Alvilágot.” Ide azonban a tudomány és a logika mechanikus világának a sémájából nem lehet eljutni, mint ahogyan a világnak a valóságos, tehát minket érintő megismeréséhez sem. A világ ugyanis organikus, azaz a részei egymással szervesen összefüggenek, és a középpontnak az ember akkor is önmagát tekinti, ha ezt még magának se vallja be.

Az organikus világnak pedig a *szimbólum* a kifejeződési módja. A szimbólum, ismét Loszev megállapításával, két önálló létezőnek, a képnek és az eszmének az el nem különíthető egybeesése. Ezért éppoly létező, mint maga a világ, és ekképp éppoly kimeríthetetlen is az értelmezés számára. Az, hogy „tükörszerűnek” látszik, vagyis mintha csupán a tapasztalati világot adná vissza, csupán az értelmezéséből következik, hiszen az értelmező a saját sorsát kívánja benne megfejteni. Így azután a megfejtés lehet változó, vagy akár téves is, de ez nem is érinti a szimbólumba foglalt igazságot.

A szimbólumban megjelenik a világ nem-változó lényege. Ezzel függ össze az is, hogy logikailag nem megközelíthető ellentmondásokat tartalmaz, mert éppoly ellentétes tartalmakat foglal magába, mint maga az Univerzum. De épp ettől lesz kifejezőbb és gazdagabb annál a logikai kifejtésnél, ami inkább hasonlít a Milói Vénusz csontvázára, mint egy hús-vér nőre.

Éppen ezért vonzó és könnyű innen eljutni ahhoz a mese- és mitológiavilághoz, amelyből minden egyes ember tudatos lényre születik. Korunk szórakoztatóipara támaszkodik is rá, de ezzel még csak álmvilágba juthatunk. Kevésbé könnyű eljutni a szimbólum világmagyarázó felfogásához, vagyis az éberséghez, hiszen fel kell adjuk a logikai egyértelműségen nyugvó megfejtést. (Ami megfejthető, az egyúttal eltűnik, mint a szfinx Ödipusszal szemben, érdektelenné válik, mint egy megfejtett keresztretjvény.) Mindazonáltal nincsen más lehetőség. Problematikus kezelési módja dacára ezért fordultak a szimbólumhoz a tudományos-logikai világmagyarázat helyett a világot megérteni kívánó vallás- és mítoszkatatók Jungtól, Guénontól, Szolovjovtól kezdve Ottoig, Kerényiig, Mereskovszkijig, Loszevig, Eliadéig, Northrop Fryeig, Titus Burckhardtig. A szimbólumfejtés alapja a tudományétől eltérően nem az analízis, hanem az analógia.

A szimbólum két eleméből általában az eszme szokta érdekelni a kutatókat, mivel a képet a maga egyediségében korlátozott értelműnek, inkább csak szemléltető szerepűnek tartják. Az ikon-kutató Florenszkij és némileg a yantra-szakértő Hamvas Béla jelentenek kivételt, mint akik hajlandók a „képet” tekinteni elsődlegesnek. Meggyesi Tamás kétszeresen is „kivétel”. A képből indul ki, sőt, egész mítoszfejtése *egyetlen* képre irányul. Az európai középkorban meglehetősen elterjedt képen az egyszarvú a fejét egy fiatal lány ölébe hajtja, mögötte a sűrűben vadászok lesnek rá, hogy megöljék.

„Egyetlen gondolat betölti a végtelent” – mondja William Blake, az angol misztikus költő. Mivel a gondolat maga is végtelen, és ezért, fegyelmezetten a végére járva, rajta keresztül mindent megismerhetünk. Meggyesi megközelítési módja mégis úgyszólván példátlan. Hirtelenjében csak Frazer, az angol etnográfus *The Golden Bough* (Az aranyág) című nagyhírű könyve jut eszembe. Egy ókori elbeszélésből tudjuk, hogy egy Dianának szentelt latiumi erdőben azt, aki egy bizonyos fáról letört egy ágat, az „erdei király” megölhette. De ha a másik győzött, akkor ő lett az új király. A furcsa, de jelentéktelennek tűnő ókori epizódból Frazer az egész Földet átfogó mágikus gondolkodást rekonstruálta.

Hasonlóképpen vezet át minket az Egyszarvú, a legendás Unicomis egy egész világtörténelmi korszakon. Mint szimbólum, kimeríthetetlen tartalmú, az elemei pedig minden kultúrában megtalálhatóak, és ezért mintegy fonálként felfűzhető rá az egész okkult, azaz rejtett hagyomány.

A nyugati keresztény ikonográfiában az Egyszarvú, úgy látszik, az 1400-as években került fontos szerepbe. Meggyesi Tamás szerint párhuzamosan azzal, ahogy a vallásos érdeklődés az „angyali üdvözlét” epizódja felé fordult: az angyal megjelenik Máriának, hogy közölje, ő lesz a várt Messiás édesanyja. Az Egyszarvú úgy kerül ide, mint a testet öltő Ige képe.

Az Egyszarvú képe és legendája a középkorban fölöttébb kedvelt *Bestiariumból* származik, amelyet egy Physiologus néven ismert alexandriai gnosztikus szerző állított össze különféle ókori elbeszélésekből. A legendás állat azonban sokkal régebbi.

A párizsi Musée de Cluny XV. századi, hatrészes falkárpit-sorozat; fent balra az *A mon seul désir* című goblein. Mellette a tapintás és a hallás allegóriája. Jobbra fent a New York-i Cloisters múzeum hétreszes sorozatának az egyszarvút fogságban ábrázoló darabja. A lenti sorban az ízlelés, a szaglás és a látás allegóriái.

Meggyesi számos ősi példáját hozza fel a folyamköztől, Mezőpotámiától Kínáig, és a történet ősképletét egy perzsa eredetű asztrálmítoszból azonosítja. Az Egyszarvú, a Hold, üldözi az Oroszlánt, a Napot. De az egy fa mögé bújjik, az Egyszarvú szarva a fába akad, és így az oroszlán végülis széttépheti.

Az egyszerű történet minden szereplőjének és eseményének térben, időben és tartalommal igen szerteágazó összefüggései vannak, és Meggyesi könyve ezt fejt ki hét fejezetben, alapvetően az asztrológiai világképhez kapcsolódva:

A Szűz világa – Mária és a Halak – A szarvasok világa – Az Egyszarvú színeváltozásai – Hölgység egyszarvúval – A látás – A Szűz megdicsőülése

Az asztrálszimbolika tehát végigkíséri a művet. Az asztrológiának az a jelentősége a világértelmezésben, hogy kiegyenlítő lehet a világ változatlanóságát tanító idealizmus, és az alaktalan változásokat leíró történelmi fenomenológia között. Változás van, de nem esetlegesen, mert törvényei kozmikus törvények, és a hagyomány ezeket a Nappálya állatövi jegyeivel és a Nap 26 ezer éves periódusú precessziós mozgásával írja le.

A könyv számára a legfontosabb az Aratószűz jegye, amely összefügg a gabona „halálával” és újjászületésével. A Szűz egyik megjelenési formájában haláldémon. Az eleusisi Demeter-misztérium, bár keveset tudunk róla, bizonyosan ezt a kettősséget hordozza éppúgy, mint a teremtő és pusztító Hold-istennők – palántázni ezért szabad csak növekedő holdfázisban. A halál és megújulás ősi szimbóluma a kígyó, aki mérgeivel a halált, védelmével az újjászületést jelképezi. Vagy az erotikus varázslatnak az ősi, minden kultúrában ismert formája, a „fejbenézés”. Molnár Anna a székelly balladában ekképpen veszi észre, hogy a fa, amely alatt ülnek, nem az életnek, hanem a halálnak a fája, és ekképpen hajtja végre elrablóján az ítéletet. A szimbólumok kétfarcúságát ezek a példák talán mindennél jobban megmutatják, mint ahogyan maga a világ is kettős arcú.

A Nappálya a precesszió során Krisztus születése körül új csillagképbe, a Halakba lépett. Meggyesi szerint ez nem csupán egy új „világhónap”, hanem egy új „világév” kezdete is. A történet az életről szól, annak folytonos megújulásáról, de egyúttal az ellentétéről, a pusztításra törekvő erőkről is, nem csupán az egyes létezőkre, hanem az egész földi világra kiterjedő léptékben. Az ősi kínai jang-jin szimbolikától kezdve Jung *Schatten* (árnyék) fogalmáig sok példa van arra, hogy milyen szörnyen egyensúlyos a Világmindenség. Krisztus születése is így aktivizálta az Anti-krisztust, és az elmúlt kétezer év sok tekintetben tekinthető az ő uralmának – ahogy ezt János apostol megjövendölte.

Meggyesi az ellentétek lényegét és a kiegyenlítést a Kabbala életfájával szemlélteti. A dilemma, és egyúttal az Egyszarvú szimbolikájában rejlő alapprobléma is az, vajon Isten irgalmas-e vagy igazságos, mert a kettő együtt nem lehetséges. Épp az Egyszarvú-mítosz szülője, a perzsa metafizika az, ahol ez a kérdés a legélesebben és megoldási lehetőség nélkül vetődik fel. A kabbalista Életfa mindenesetre tartalmazza a kiegyenlítés „szerkezetét”, mint a kettő közti középső oszlopot, amely megfelel a gerincoszlopnak, a hindu hagyomány „világtengelyének” is. A kundalini kígyó, vagyis az életerő, e körül tekeredik jobbra-balra, míg végül megérkezik. Hogy hová? Éppen erről szól a könyv.

A szarv az Életfa sajátos megjelenési formája. Érdemes kiindulni magából a névből: CRN, ami az ősnyelvből származó szógyök. *Krónosz*, a görög ősisen, akivel megszületett az idő. *Krainé*, azaz teremteni, mondja a görög. Latinul *creare*. *Caro*, *carnis* az élő húst jelenti, *cornu* pedig szarvat jelent, aminek aztán számos hangtani megfelelője van, a görög *kérasz*, a kelta *karn* (ami egyszersmind földhányást is jelent), a gót *haurn*, vagy akár a mi *szarvaszavunk*. Ide utal a *corona* szó is, az egyik ősvallás agancskoronája, amit a szibériai sámánok használtak. A nagy ókeresztény gondolkodó Dionysios Aeropagita a Bibliával összhangban a Névben találta meg a teremtés végső alapját.

A szarv azonban kétágú, és az „egyszarvú” úgy jön létre, hogy e kettő összefonódik. Ennek a folyamközi ábrázolatait is közli a könyv, és az is lényeges, hogy az Egyszarvú szarva minden ábrázolaton *csavart*. Egyébként se téveszthető össze például a rinocérosz szarvával, annál kevésbé, mivel nem az orból nő ki, hanem a gerincoszlop folytatásaképpen a koponya homlok részéből. Vagyis lényegében a gerincnek, a Világtengelynek a meghosszabbítása fölfelé. Ez a szarv, mint taraj, hegy vagy fallosz, voltaképpen két külön világot köt össze, megfelel „Omphalosznak”, a görög világ-köldöknek.

Az Egyszarvú mint az ellentétek egyesítője jelenik meg. Eképpen válhatott Krisztus képmásává és gyógyítóvá. Hosszú időn át vélték, hogy a szarv darabkája megvéd a mérgezésről, ezért is vadásszák. Az ikonográfia gyakori jelenete, hogy az Egyszarvú a szarvával megtisztítja az elszennyeződött forrás vizét. Másrészt viszont, és itt látható a mítosz dialektikája, az egy szarv félelmetes, emberfölötti hatalmat is jelenthet, vagyis a Gonosz eszközét. Így jelenik meg az Egyszarvú a prófétáknál és a Jelenések Könyvében. Az Egyszarvú a keresztény mitológiában nem ritkán az Antikrisztus megfelelője.

Hogyan kerültek össze a Hölgy, az Egyszarvú és a vadászok? Az alapmítosz egyik elemét, a mágikus vadászatot már láttuk a perzsa asztrálmítoszban. Ez a nappal és éjjel dialektikáján keresztül az Élet és Halál nagy körforgását tartalmazza. A vadászok az oroszán helyét foglalták el. A másik elem a csábítás, amit a „fejbe nézés” motívuma idéz fel. A Hölgy ölében megpihenő Egyszarvú képének a szexuális tartalma nyilvánvaló. Az eredeti asztrálképben az életfába fúródó szarv esetében is ugyanez fejeződik ki, vagyis az élet folytonosságának a feltételét jelentő halál. Ennek az eszköze a „varázslat”, amit az indiai hagyomány úgy fejez ki, hogy a Létezőt (a Púrusát) elkábítja a Látszat (a Prakriti) tánca, ezért leereszkedik a világba, vagyis az életnek a Sors által egybe csomózott szövedékébe.

Esetünkben, a középkor ikonográfiájában azonban a kép teológiai jelentéstöbbletre tesz szert, így kapcsolódik az Angyali Üdvözlés eszméjéhez. Hiszen Szűz Mária a fiát, az emberként megszülető Messiást, a Halálra szüli meg. Ezáltal lesz, mondja Meggyesi Tamás, a kereszténység mintegy örököse minden őshagyománynak, és valamennyi mítosz tekinthető úgy, mint az adott kultúrkör „Őszövsége”. Ez a gnosztikus szemléletű felfogás megegyezik Hamvas Béla hagyomány-értelmezésével is, amelyet a *Scientia Sacra* második kötetében fejtett ki, és lehet, hogy onnan is származik. Lényege, hogy a „megváltás” voltaképp „retro-creatio”, az eredeti teremtés megismétlődése egy másik, magasabb szinten. A keresztény mitológia így is tartalmazza ezt számos képben és legendában. Krisztus például úgy jelenik meg, mint második Ádám, a Golgota hegye pedig a bűnbeesés miatt elpusztult első ember koponyája (a hagyomány szerint itt volt Ádám sírja), amiből íme, kinő a Megváltás, vagyis az Örök Élet Fája. A szimbólum egyik eleme, a szarv tisztító ereje, így nyer ontológiai jelentőséget. Itt az asztrológiai közelítés átmegegy alchimiaiba: a megtisztítás műveletébe. Az alchimia gondolati jelentőségét a könyv elsősorban Böhme alapján fejt ki. Itt a megváltás jelentéstöbbletre tesz szert. Nemcsak a lélek megváltásáról van szó, hanem az anyagéről is. A cél, Burckhardt nyomán, a szellemet testté, a testet szellemmé változtatni, „a természet fogságába esett Istent kiszabadítani.”

A könyv, mint mondtuk, alapjában véve nem az „esz-mét”, hanem a „képet” értelmezi. Ennek megfelelően rengeteg

figyelemre méltó illusztráció is ékíti. Bizonyos értelemben úgy is tekinthető, mint az Egyszarvút ábrázoló két híres XV. századi francia gobelin-sorozat „magyarázata”: a New Yorki Cloisters-múzeumban őrzött 7, és a parisi Cluny Múzeumban őrzött 6 faliszőnyegé.

A legnagyobb figyelmet az eszkatologikus kulcsnak tekintett *A mon seul désir* (egyedüli vágyamnak) című kárpitnak szenteli. Ez az öt érzéket ábrázoló sorozat hatodik, mintegy megkoronázó darabja. A három szereplő az Egyszarvú, a Hölgy és az Oroszlán kiegyensúlyozott harmóniában vannak együtt, azaz véget ért a mágikus vadászat. A kompozíció a pythagoreus Világegység gondolatára épül föl. (Meggyesi felhívja a figyelmet arra, hogy a firenzei akadémia érdeklődése nem sokkal azelőtt fordult az okkult tanítások görög nyelvű könyvei felé.) A képen az 1-es, a 2-es, a 3-as és a 4-es szerves összhangban, igen szép és végiggondolt kompozícióban kerülnek össze. A jelenet a kör alakban ábrázolt Paradicsomkertben, a középkor kedvelt *hortus conclusus*-ában játszódik. A kör az 1-es megfelelője, és teljességét még inkább hangsúlyozza a fölé feszülő aranyvirágos kék sátor, az Égbolt megfelelője. A Hölgy fátyolát a kibékített ellentétek, vagyis a két szelíd állat, az Egyszarvú és az Oroszlán tartják, a 2-es kiegyenlítő a 3-asban, az alchimista tanításoknak megfelelően. Négy fát látunk körülöttük a Kertben, amelyek a középkori felfogás szerinti asztrológiai szimbólumok, és megfelelnek a négy elemnek is, vagyis a világ égi és földi teljességének:

magyalfa	Kos (Mars)	tűz
tölgyfa	Rák (Hold)	víz
narancsfa	Mérleg (Vénusz)	levegő
erdei fenyő	Bak (Saturnus)	föld

Asztrológiai jelképként a könyv nagy figyelmet szentel a Mérleg-Kos és a Rák-Bak tengelynek, melyek a zodiákusban az élet és a halál tengelyei, és együttes ábrázolásuk ekképpen felel meg az ellentétek kiegyenlítésének.

A Hölgy gyöngysort tesz egy bársony kazettába, Meggyesi szerint ez a születő vagy pedig a sírba tett (feltámadás előtt álló) Krisztus emblémája, esetleg a kettő egyszerre, a Teremtés és a Megváltás egybeesésének analógiájaképpen.

„A sokszarvú ágas szarvas vagy a kétszarvú állatok egyszarvúsodásában, a Sokból az Egy felé tartó mozgásban felismerhetjük a teremtésben önmagát végtelenül megosztó istenségnek azt a vágyát, hogy általunk magasabb szinten állítsa helyre a teremtés megbomlott egységét” – mondja Meggyesi, és ebben az ellentétben látja a szimbólumoknak az e könyven is megmutatott belső ellentétét. Ez az ellentét visszavezet az eredendő bűnre, és itt a szerző az indiai hagyomány őrzőjére, Coomaraswamyra is tud hivatkozni. Ő a mágikus vadászat, a törbe csalás és a darabokra tépés mítikus eseménysorának az értelméről a következőket mondja: „Az istenség sokszorosan megszületik az élőlényekben, majd az élőlények újra megszületnek őbenne. De még így is tény, hogy az áldozat feláldozása és feldarabolása kegyetlenség, sőt árulás, és ez az istenek eredendő bűne, amelyben minden embernek része van pusztán azáltal, hogy embernek született.” A hindu hagyomány Istenképe más, mint a kereszténységé. A mi szóhasználatunkban, de a finomabb indiai értelmezés szerint is ezek nem igazi istenek, hanem csak afféle megszemélyesített világerőkként foghatók fel. A helyzetük mindenestre egy ponton magasabb erők alá van

A tapintás és a látás allegóriáit megjelenítő falkárpitok, valamint az *A mon seul désir* című kárpit részlete

rendelve. Mindazonáltal maga a kifejtés megegyezik a Gonosz eredetének a középkori értelmezésével, ami nem egyéb, mint *privatio boni*, azaz a Jó meghatározásának a kisajátítása. Ez volt az a fa, amelyről a Teremtés Könyve szerint gyümölcsöt szakított, és ezáltal bűnbe esett az első emberpár. És ha az örök élet fájához is eljutnak, akkor visszaállt volna a Teremtést megelőző őskáosz, mert mindenki maga szabhatta volna meg, saját magára vonatkozó következmények nélkül a Világtörvényt. A Halál, ami Pál apostol szavával a Bűn zsoldja, csupán a védelme annak a rendnek, amely nélkül világ sem létezhet.

A könyv a végére a Mandalához érkezik, az indiai hagyományból ismert ősi képhez, amely középpont köré rendeződő, de bonyolult egyensúlyt ábrázol. A Mandala, mint Jung kimu-

tatta, a „belső utak” megfelelője, olyan labirintus, amelyet megismerve az ember eljuthat a maga középpontjára, és ezáltal megszabadulhat kötetelkeitől. Az *A mon seul désir* itt elemzett képe Meggyesi Tamás szerint olyan „mandala”, amelyben a címbe kifejezett sóhajtás nyomán a világellentétek magában az emberben ki tudnak egyenlítődni a *Corpus Christi Mysticum*-ban, Krisztus misztikus testében, és ez volna ama egyedüli vágy, amelynek szimbólumát az elemzett kép megmutatja.

Ebben a rövid írásban csak elnagyolt vázlatot adhattam ebből a számos részletében továbbvihető és rendkívül gondolatgazdag könyvből. Amely, ha nem magyarul íródik, bizonyára nagy feltűnést keltett volna. Akkorát, hogy hamarosan magyarul is lefordítanák, és ennek nyomán sokat beszéljünk róla.

KÉT RÉSZLET MEGGYESI TAMÁS LÁNY EGYSZARVÚVAL CÍMŰ KÖNYVÉNEK A PÁRIZSI CLUNY MÚZEUM FALKÁRPITJAIT ELEMZŐ FEJEZETÉBŐL

Hogy a 6 faliszőnyeg közül 5 az érzékek allegóriája lehet, alátámasztja két 16. és 17. századból származó inventár, amelyek hasonló ikonográfiai program alapján készült képeket rögzítettek. Problémát csak az utolsó (vagy esetleg első) faliszőnyeg, az „A mon seul désir” jelent. Kiderült hogy egy bizonyos *Erhard de la Marck* nevű kardinális is rendelkezett egy hasonló tárgyú - de azóta sajnos eltűnt - gobelin sorozattal, aminek a hatodik tagján a következő felirat volt olvasható: „*Liberum arbitrium*”. Ez ugyanazt jelenti, mint az „A mon seul désir”: az én egyedüli vágyam szerint. Az ember eredendően *jóra való hajlamát* - ókori görög és a középkori populáris teológia szerint is - ösztöneink gátolják. Az 5 falikárpit ikonográfiai mondanivalója eszerint az érzéki örömekről való lemondás lenne. Az ikonográfusok arra hivatkoznak, hogy az „A mon seul désir” képen a Hölgy a ládikóból a nyakláncot nem *kívánsi*, hanem - lemondása

jeléül - *visszateszi*. Erre utalna a Hölgy mozdulata, valamint a selyem, amiről a gyöngyöt a ládikóba csúsztatja. Hogy a képek kapcsolatban vannak az 5 érzékkel, az nyilvánvaló; de nem valószínű, hogy mondanivalójuk ennyire lapos lenne. A képekből ugyanis egyáltalán nem az érzéki örömekről való lemondás, hanem éppen ellenkezőleg: *az érzékek kultúrája, az ösztönök transzformációjának lehetősége és az anyag megnevesítését, felmagasztalását szolgáló szellemi tevékenységek apoteózisa* árad. Mert az érzékek nem csak a jóra való hajlam kibontakozásának gátjai, hanem *a magasabb megismerés eszközei* is lehetnek. (...) Elgondolkodtató, hogy a keleti hagyomány például 6 érzéket tart számon, mert a „külső megismerés” öt szerve mellett a „belső megismerés”, a gondolkodás, a reflexió, vagyis *a gnózis* képességét is ide sorolja. Lehet, hogy ez a hatodik kép valójában az érzékek által közvetített töredékes valóságképek *összegzése*, és egyben magasabb szinten történő reintegrációja. Hogy melyik felfogás jár közelebb a programadók eredeti szándékához, az nyilván attól is függ, hogy miként lehet értelmezni a sátor feliratát: „A MON SEUL DÉSIR” - *az én egyedüli vágyamnak*. Kinek a vágyáról, és milyen vágyról van szó?